

ORSZÁGÉPÍTŐ

A Kós Károly Egyesülés folyóirata

ÉPÍTÉSZET | KÖRNYEZET | TÁRSADALOM

▶ **DIÓSGYŐR – BELSŐ VÁR**

Műemlék-helyreállítás

▶ **FŐÉPÍTÉSZEK – HORVÁTH ZOLTÁN**

▶ **HÁROM AZ EGYBEN**

Az abonyi Kultúra Háza

Vándorokból mesterek – Bogos Ernő építész

Kávépörkölő manufaktúra – Tokaj

2015
01

KÓS
KÁROLY
EGYESÜ
SÜLÉS

FŐÉPÍTÉSZEK

Horváth Zoltán – Ócsa, Felsőpakony, Maglód

1998-ban, harmincévesen lett főépítész Ócsán, ahol 2015-ig szinte megszakítás nélkül látta el ezt a feladatkört. A város, amelyhez családi kötődés is fűzi, és amely egyben otthona is, 2001-ben Ócsa Polgárainak Szolgálatáért díjjal ismerte el tevékenységét. Megbízatása során öt éven keresztül a szomszédos Felsőpakony főépítész teendőit is ellátta. Az idei évtől Maglód főépítésze.

Horváth Zoltán (1968)
1982–86 Bolyai János Gimnázium
1987–92 Budapesti Műszaki Egyetem, Építésmérnöki Kar
1990–92 Szakmai gyakorlatok
(Paralel Kft. – Szentesi Anikó)
2011 Főépítési szakvizsga
2012 Magyar Építőművészek Szövetségének tagja
2014 Főépítések az Épített és Természeti Környezetért Alapítvány Kuratóriumának tagja
2015 Magyar Főépítések Egyesületének tagja

1992 Makona Építésziroda Kft.
1993 Triskell Épülettervező Kft. (2008-tól társtulajdonos)
2006 Tectum-Art Építésziroda Kft. alapítása

1998–2014 Főépítész, Ócsa
2006–2011 Főépítész, Felsőpakony
2015– Főépítész, Maglód

2002 Építészeti Nívódíj (Általános Iskola, Ócsa)
2001 Ócsa Polgárainak Szolgálatáért díj
2005 Építészeti Nívódíj (Idősek Otthona, Dabas)
2010 Építészeti Nívódíj (Egészségügyi Központ – Gyógyszertár, Ócsa)
2010 Kulturált Településképi Nívódíj (Ócsa Főépítéseként)
2011 Építészeti Nívódíj (Katolikus Községi Ház, Abony)
2013 Építészeti Nívódíj (Egészségügyi Központ, Budakalász)
2013 Creaton díj (Egészségügyi Központ, Budakalász)

INTERJÚ HORVÁTH ZOLTÁNNAL

Dénes Eszter, Terdik Bálint

► **A megtiszteltetésen túl jelent-e „nehézséget”, ha az ember saját városában vállal főépítési állást? Miben különbözik ez egy olyan, általános szituációtól, amikor a megbízott főépítész külső szemmel tekint városára?**

Nem biztos, hogy jó választ tudok adni erre a kérdésre, mert főépítésként ebbe a helyzetbe „nöttem bele”. Természetesen sajátos ez a szituáció, bár sosem gondoltam rá teherként. Megtaláltak az emberek a gondjaikkal, a kérdéseikkel az utcán, vagy az iskola előtt, amikor a gyerekeinkre vártunk, vagy akár az otthonomban. Valahogy ez vált a munkám részévé, a személyesség, az itt és most, a részvétel. Az ilyen helyzetekben nem lehet szélhámoskodni vagy blöffölni, nem lehet azt válaszolni, hogy majd átgondolom, majd megnézem a jogszabályi lehetőségeket. Itt azonnal eldől, tudod-e a dolgod. Az embert látták bennem, aki foglalkozik az ügyekkel, és nem a hivatalnokot. Utóbbi kérelmet írat, és ha nincs rajta illetékbélyeg, visszaadja az ügyfélnek, és megnyugszik, hogy az ügyintézési idő újra indul. Az ügyeket nem intézni kell, hanem elintézni, ez a bizalom legerősebb pillére. Csak később értettem meg, hogy ez a személyesség vagy mások által gazdatudatú szemléletnek nevezett viselkedés segített hozzá nagyon sok helyzet megoldásához.

► **2010-ben főépítési munkáját Kulturált Településképi Nívódíjjal ismerték el. Ócsán számos épület tervezése fűződik a nevéhez, közülük kettőt is Építészeti Nívódíjjal tüntettek ki. (Az Országépítő 2013/2. számában mutattuk be az egészségház – gyógyszerár épületegyüttest – a szerk.) Mit gondol a mai irányelvről, miszerint a főépítész nem tervezhet az általa felügyelt területre?**

Fogalmazzunk pontosan: ma erről a kérdéstről is szakmai vita zajlik. A jelenlegi jogi szabályozás pontatlan és ellentmondásos, ezért mindenki azt olvas ki belőle, amit akar. Pillanatnyi zavar ez az átalakuló közigazgatásban. Az említett irányelv, amely a teljes körű tiltást képviseli, alapvető tévedés a jog mindenhatóságában vakon hinni akarók részéről. Gyanítom, hogy mindez a közélet más területeiről átvett, de szakmai

környezetben értelmezhetetlen függetlenség, jogi kifejezéssel: összeférhetetlenség téves eszményéből fakad. Hogyan is lehetne egy települési főépítés semleges vagy független városától? Ha mégis az, akkor alkalmatlan a feladatára. A jelenlegi ellentmondásos szabályozás szakmán belül is talált támogatókat. Kicsinyes szakmai feltékenységnek tartom ezt azok részéről, akik nem vállalnak főépítésséget, másrészt alaptalan félelmeket is tapasztalok néhány főépítész esetében. Az utóbbiakat meg kell nyugtatni: senki sem kívánja kötelezővé tenni a főépítészek tervezését saját városukban, ez kizárólag lehetőség volna. Döntsenek a városvezetők, hogy munkájukhoz hivatalnoki szemléletű, vagy az épített környezet múltjáról, jövőjéről gondolatokat hordozó, és azokat megvalósító főépítészekre van-e inkább szükségük. Ez ilyen egyszerű. Azoknak pedig, akik a piacszerzés vádjával illetik a tervező főépítészeket, csak annyit tudok mondani, hogy 16 éves főépítésségem alatt a város köz- és lakóépületeinek tervezésében számtalan építész kolléga vett részt. Van itt még valami, és talán ezzel illetet volna kezdenem. Sokan kutatják a makoveczi örökség lényegét, keresik a mának szóló üzeneteket. Válaszként többnyire a kultúrpaloták kiállítótermeinek falaira vagy kemény kötésű kötetek lapjaira helyeznék ezt az élő-lüktető hagyatékot. A zseniális építészeti életmű és a szellemi élet sorsfordító válaszai mellett ezekre a hétköznapiak tűnő helyzetekre is megtaláljuk a makoveczi válaszokat. Ezek annyira egyszerűek és maguktól értetődőek, hogy elszégyellhetjük magunkat, amiért a kérdéssel egyáltalán foglalkoznunk kell. Imre mindig arról beszélt, hogy a kinevezett főépítésznek természetesen terveznie kell településén, e nélkül sosem derül ki, hogy milyen építész. Alkalmas-e a feladatára vagy sem. Az építészetről nem lehet úgy általában beszélni, nem verbális műfaj, nem elméleti okoskodásra van szükség – csinálni kell. Ez nem kizárólag a makoveczi gondolkodás része. Műegyetemi éveim alatt például attól volt hangos a szakmai közélet, hogy Kecskeméten mit épített Kerényi József, a város főépítész. Kecskemét és a Kerényi név összenőtt. Éppúgy,

ahogy összenőtt a Zsigmond név Veresegyházzal, a Turi név Budakalásszal, a Salamin név Szerencessel, a Krizsán név Pulával, a Philipp név Váccal, a Jánosi név Szadával, a Tényi név Nagykőrössel, a Varga név Nagymarossal, vagy a Bodonyi név Tokajjal...

► **... és a Horváth név Ócsával. Főépítészként külön kihívást jelentett a szociális lakópark megépülése. (Az OÉ 2014/3-as számában hosszan foglalkoztunk a lakóparkkal – a szerk.) Hogyan befolyásolta ez a szituáció főépítési tevékenységét?**

Maglód város főépítész vagyok 2015 januárja óta, csak remélni tudom, hogy olyan nyomokat hagytam Ócsán, amelyek túlélnek. 16 év tapasztalatából okulva mindig el szoktam mondani, hogy aki látja a főépítészség lényegét, és tevételesen képviseli azt – vagyis a hazai épített környezet minőségét és az építészeti tradíciók megőrzését –, nem nyugdíjas feladatkörre vállalkozik. Sajnos van más típusú főépítés is, de most róluk ne beszéljünk. Akik látják a feladatot, és a megoldásokat keresik, a küzdelmesebb, noha az eredményesebb út lehetőségét választják. Nekik azonban azt is tudomásul kell venniük, hogy számukra az első munkanap első pillanatától kezdve megkerülhetetlenül működésbe lép az úgynevezett „konfliktusszámláló”. A mai önkormányzati valóságban, ha ez a számláló elér egy

kritikus számot, akkor is véget ér a főépítési megbízatás, ha ezt senki nem mondja. Ez csak idő kérdése. Ha a konfliktusszámláló nem halad, nyugodtan elkezdheted gyanakodni, hogy éppen nem csinálsz semmit. A szociális lakópark beruházás esetében nem is annyira a tervezés, mint inkább a kivitelezés, a későbbi működés során az én számlálóm nagyon pörgött. Nem tehettem mást, minden felvállalt konfliktusommal az építészeti értékeket, a lakhatóság alapvető életminőségét, és a város érdekét védtem. Azt sem válogathattam meg, hogy mindezt külső vagy belső erők ellen kellett-e tennem. Tettem, mert ez volt a dolgom, tettem, mert nem az én jövőm érdekelt. Mint ahogy ezt már korábban is elmondtam, a szociális lakóparkot nem lehet megítélni az adott társadalmi, gazdasági és politikai környe-

zetből kiragadva. Akkoriban valós veszély volt, hogy családok tömegei kerülnek az utcára, ezért a szükségessége a döntés pillanataiban megkérdőjelezhetetlen volt. Ahogy azonban más típusú megoldások születtek, a program leállt. Azt gondolom, hogy építészeti rendben lévő a megépült I. ütem, az pedig, hogy a kormány-ellenzék vagy a kormány-bankok küzdelmében mivé lett, számomra másodlagos kérdés. Ami persze nem azt jelenti, hogy nem kell a területtel ma is foglalkozni, csak más módon. Amíg tehettem, azt szorgalmaztam, hogy a terület további felhasználásával, más típu-

sú hasznosításával a megváltozott helyzetből fakadó kérdésekre adjunk időszerű válaszokat. A logisztikailag kitűnő helyzetben lévő terület ipari-gazdasági hasznosítása elkerülhetetlen, ami az ott élők életkörülményeit is érdemben befolyásolná.

> Kevesen mondhatják el magukról, hogy ilyen hosszú ideig élvezik egy város bizalmát. Ráadásul egy ideig a szomszédos Felsőpakony község főépítésze is volt. Mikor és hogyan indult főépítési pályafutása Ócsán, és melyek azok a fontos változások, amelyek ez alatt a közel húsz év alatt egyértelműen az ön elképzeléseinek megfelelően zajlottak a városban?

Amikor a főépítési munkát elkezdhettem, az önkormányzati rendszer már túl volt két választáson. A települések vezetői kezdték megtanulni feladataikat, és megérteni lehetőségeiket. Az ország túljutott a rendszerváltás utáni társadalmi-gazdasági változások első nehézségein. A napi problémák megoldása mellett már egyre több település kereste jövőjét, többet törődött arculatával, polgárainak életkörülményeivel. Ebben az időszakban Ócsának kiváló polgármestere volt dr. Buza Attila személyében, aki országgyűlési képviselő is volt. Ő kért fel a feladatra. A rövid- és hosszú távú célokat együtt fogalmaztuk meg. Tudtuk, mit, milyenné szeretnénk a településen változtatni, de nem láttuk tisztán, milyen módon érhetjük el céljainkat. Akkoriban sok mindennel voltunk így országszerte: járatlan utakon kellett ösvényt vágnunk. Talán innen ered az első felismerés, ami a munkámat azóta is végigkíséri. E szerint nincsenek szabályok, nincsenek receptek a főépítési munkában. Célok és feladatok vannak, amelyekre a helyi sajátosságok közepette kell megoldásokat találni. Fontos arról is beszélni, hogy a főépítész munkája hasonló a tervezőépítész „karmesteri”, a szakági tervezőket irányító, összehangoló munkájához. Az igazi sikerekhez csapatra van szükség.

▼ Manóvár bölcsőde, Ócsa, építész: Horváth Zoltán | Fotó: Dénes György, 2013

Ez esetben is igaz a bölcselet: „egy fecske nem csinál nyarat”. A munka minden település esetén az értékmegóvás és az értékteremtés kettősségén nyugszik. Ez azonban mindig egyéni vagy csoportérdekeket sért – így történt Ócsán is. Sok munkával, a szakma, és főleg a civil társadalom bevonásával és megnyerésével sikerült a város érdekét mindvégig képviselnem. A táji, környezeti adottságok, valamint az épített örökség kimagasló alkotásainak birtokában mindig azt szorgalmaztam, hogy a településfejlesztés egyik motorja az idegenforgalom, a turizmus legyen. Sokat tett az építészeti múlt fenntartásáért a Református Templom Alapítvány, valamint a Duna–Ipoly Nemzeti Park. Ez utóbbi anyagi forrásait felhasználva sorra vásárolta és újította fel a népi építészeti értékeket képviselő lakóházakat. Napjainkra így jöhetett létre a román kori templom lábánál egy kisebb bemutatófalu. Az utóbbi években kapcsolódott be ebbe a munkába az Ócsai Pince Egyesület, amely a löszös talajba vájt, nádfedésű pincéket gondozza, és rendezvényein keresztül megismerteti a nagyvilággal. Elképzelésem az volt, hogy az építész, az építés ügyét közérthetővé tegyem, hogy a közterületek és a középületek

minőségi megformálásával mintát szolgáltatassak az egyéni építkezőknek. Tudtam, hogy ez sokkal munka- és időigényesebb, mint „teljhatalmú” hatóságot játszva szabályokat alkotni és bírságot, vagy a konfliktuskerülő nemtörődomség fala mögé húzódni. Reméltem, hogy az embereket a példa, a kérés, az együttműködés szándéka mélyebben megéri, és tartósabb, maradandóbb változásokat idéz elő.

▷ 2015-től Maglód főépítésze. A jelenlegi gazdasági, közeleti, politikai stb. helyzetben miért tartja fontosnak egy polgármester, hogy főépítést nevezzen ki? Miben különbözik ez a munka az ócsaitól? Milyen tervei vannak?

Maglód csodálatos fekvésű város, a Gödöllői-dombság része. Földrajzi magassága a Gellért-hegy magasságával azonos, egy „széltető”. Az egyik legtisztább levegőjű város az agglomerációban. Azt mondják a helyiek, hogy itt nem áll meg a szenny, a kosz. Azt hiszem, a táj, a környezet okozza, hogy itt az emberek mosolygósabbak, nyitottabbak, érdeklődőbbek, sokkal inkább törődnek a városukkal. Mindez a főépítési munkámat is segíti. Szeretnék jó kapcsolatokat kiépíteni a közelet aktív szereplőivel. Úgy látom, a maglódai művelődési

ház a helyi szellemi élet fontos központja. Feladatomban tartom, hogy a városfejlesztést, a településképi alakulásának alapvető kérdéseit közüggé tegyem, és kapcsolódni tudjak a városban működő szellemi műhelyek munkájához. Fontosnak tartottam, hogy az első hetekben a térségben dolgozó építészekkel is felvegyem a kapcsolatot, mert azt tapasztaltam, hogy egy főépítész a szűkebb szakmai körökben mindig okoz némi riadalmat. A visszajelzéseiből azt látom, hogy megtaláltuk egymással a hangot. Mindig hangsúlyoztam, hogy a helyzetük, a munkájuk általam nem nehezedik – inspirációt szeretnék adni nekik azzal az általános jövőképpel, utca- és településképpel, amit végre valaki megfogalmaz számukra. Maglód lakosság száma az 1990-es évek elejétől napjainkig másfélszeresére nőtt, főleg a fővárosból kitelepülő családokkal. Mindez nemcsak új területek beépítését idézte elő, hanem a meglévő városszövetben is nagyon komoly, többségében szakmailag meggondolatlan beavatkozásokot okozott. Elsődleges feladatomban tekintem, hogy ezeket a rossz folyamatokat megállítsam. Az elrendelt változtatási tilalmak mellett már folyik az a szakmai

▼ Egészségház, Ócsa. Építész: Horváth Zoltán | Fotó: Dénes György, 2009

háttér munka, amely év végére új szerkezeti és szabályozási tervet, valamint új helyi építési szabályzatot állít össze a városnak. Másodikként a város intézményrendszerének fejlesztését említeném, a meglévő ugyanis nem méltó egy tizenkétezres városhoz. Néhány oktatási intézmény rossz műszaki állapota, vagy éppen a férőhely hiánya jelenti az elsődleges feladatokat. Jelenleg zajlik egy öt csoportszobás óvoda kivitelezői közbeszerzése, s tavasszal megkezdődhet az építkezés. A jövőben állami támogatással egy tíz tantermes iskola épülhet a városban, és előkészítés alatt áll egy megyei forrásból támogatott bölcsőde építése is. Ezek mellett a rövidtávú célok mellett foglalkozni szeretnék az intézményrendszer más, szolgáltató típusú elemeivel: a postával, az egészségházzal is. Ezeken felül az Ófalu sajátos hangulatának megőrzését, a Wodianer-kastély hasznosítását, a Pénzes-villa megmentését és hasznosítá-

sát az értékvédelem kiemelt feladatainak tekintem. Folytatni szeretném a korábbi években már elindított település-központi programot, kiegészítve egy főutcaprogrammal. Ezek esetében nemcsak az épületekre fordítanék kiemelt figyelmet, hanem a környezet egyéb épített elemeire, a térburkolatok és utcabútorok minőségére, valamint a közterületek növényzetére is. Maglódon az elmúlt évtizedekben kiépültek a közművek. Egyetlen komoly adóssága maradt a városnak, mégpedig a felszíni vízvezetés megoldása. Ez a település geodéziai adottságai miatt nem egyszerű feladat.

› **Ekkora tapasztalattal mit gondol ma a főépítési hivatásról és hivatalról, mit tanácsol azoknak, akik most kezdik meg hivatalukat, vagy akik még csak kacérkodnak a gondolattal?**

Szívből csinálják, és kevés jogszabályt olvassanak. Bizzák ezt a jegyzőkre. Mun-

kájukkal mindig a lehetetlen határait feszegetessék. Nyitott szemmel járják a településeket, sokat beszélgessenek az emberekkel, vegyenek részt a helyi civil szervezetek összejövetelein. Ne a politikai jelszavakat, hanem az emberek szavát hallják meg. Próbáljanak meg hidakat ácsolni különböző érdekcsoportok között. Az építés ezen a szinten is emberépítéssel, közösségformálással kezdődik, és csak békés körülmények között végezhető. Mindezek mellett soha ne feledjék, hogy egy szakma képviselői. Érveljenek, ha kell, harcoljanak az építészeti értékekért, győzzék meg a jó szándékú laikusokat, az érdekek szövvényes hálójában vergődő politikusokat. Önkormányzati főépítésként soha ne feledjék el, hogy a szakmai előkészítés és tanácsadás után a politika dönt, és ha a döntés rossz, abban mi, főépítészek is benne vagyunk. Nem érveltünk elég jól, nem tártunk fel minden szempontot.

► **Vannak-e olyan területek a főépítési rendszerben, ahol változásokat sürgetne?**

Ahhoz, hogy helyesen cselekedjünk, mindig pontosan kell látnunk a helyzetünket. Alapvetően azt kellene elérni, hogy legyen végre teljes körű, az ország közigazgatási területét lefedő főépítési rendszer. Kevesebbel nem érhetjük be. Jelenleg háromszötven önkormányzati főépítés dolgozik a magyarországi településeken, jellemzően a városokban. A kistelepülések, falvak szakmai elhanyagottsága tény. A Magyar Építész Kamarának közel hat-ezer tagja van, szakemberben tehát nincs hiány. Nyugodtan megállapíthatjuk: ez így nem nevezhető rendszernek, és ebből a megállapításból kell tovább építkezni. Fontos azt is tisztázni, hogy a jelenlegi jogszabályok, így például az épített környezet alakításáról és védelméről szóló törvény ma is egyértelműen meghatározza, melyek az önkormányzatok feladatai az építésügy területén. Azt is rögzíti, hogy ezt főépítés közreműködésével végezhetik. Tehát az önkormányzatok többségének mulasztásos törvénysértő magatartását kell megértenünk és megváltoztatnunk. Ebben a helyzetben szükség van a polgári kormány egyértelmű üzeneteire. Egyrészt el kellene érni, hogy nemzeti és uniós pályázatokon kizárólag olyan önkormányzatok vehessenek részt, akik főépítészt foglalkoztatnak. Ez az elv részben már

működik az Integrált Városfejlesztési Stratégia tekintetében. Miért is kapnának fejlesztési forrásokat olyan önkormányzatok, amelyeknek nincs elképzelésük a jövőről, és szakember bevonása nélkül kívánják felhasználni a támogatásokat? Másrészt azt is fontos lépésnek tartanám, ha a központi költségvetés részben vagy teljes egészében átvállalná az önkormányzatoktól a főépítészek foglalkoztatásának költségét, hasonlóan más, az önkormányzatok munkáját segítő szakemberekhez. Mindemellett nekünk is változnunk kell: tennivalóink vannak a képzés területén, vagy éppen a minőségi működés folyamatos ellenőrzésében. Jó alapnak tartom ehhez az Országos Főépítési Kollégium jogutódjaként nemrégiben megalakult Magyar Főépítészek Egyesületét. Ennek a szervezetnek fontos szerepet szánnék annak megítélésében, hogy ki láthat el ma főépítési feladatokat. Nekünk pedig, aktív főépítészeknek nagyon sok pozitív példát kell felmutatnunk. Itt nemcsak épületekre, fejlődő városokra gondolok, hanem haladóbb gondolkodású, igazi városvezetők bemutatására is. Ezzel egyrészt tovább segítenénk a munkájukat, közös munkánkat, másrészt mintát nyújtanánk az óvatos és szerényebb képességű településvezetőknek, polgármestereknek.

▲ Szociális lakópark, Ócsa

Master Architects in Ócsa, Felsőpakony and Maglód

An Interview with Zoltán Horváth

Zoltán Horváth was assigned as Master Architect of Ócsa in 1998, aged 30. With short breaks, he fulfilled this position until the current year. In 2010, he was presented with the Quality Award for a Cultivated Settlement Image for his outstanding work. He designed several buildings in Ócsa, two of which received Architectural Quality Awards. His personal credo is that issues should not be simply handled, but affirmatively dealt with because action is the strongest pillar of trust. This personal touch, also called a „proprietary attitude” by others, was decisive in solving a great number of situations. In all cases, work is based on the duality of value protection and value creation. His vision is to bring the issues of architecture and building construction to the fore and to act as a role model for future individual developers of community spaces and buildings. In January 2015, Zoltán Horváth moved to the town of Maglód near the capital and acts as Master Architect of the community. His task is to serve as inspiration by presenting them with a sorely needed unified vision of future as well as with a robust settlement and street image.

▲ Ravatalozó, Felsőpakony. Építészet és fotó: Horváth Zoltán, 2007

VÁROS AZ AGGLOMERÁCIÓBAN

Maglód

Dénes Eszter
Csóka Balázs
Terdik Bálint

Maglód a főváros szomszédságában található, tizenkétezer fős város. A település többek között arra is büszke, hogy itt volt evangélikus kántortanító Petőfi Sándor nagyapja, itt ismerkedett meg egymással, majd rövid ideig itt élt Petrovics István és Hrúz Mária. Igen figyelemreméltó a település múltja. Az ún. maglódi avar aranykincs a Nemzeti Múzeum gyűjteményét gazdagítja. A falu neve a középkori oklevelekben gyakran szerepel, etimológiája (Maglout=mag, átvitt értelemben: termékenység) is kapcsolatba hozható a vidék jól termő földjeivel. A város jelenéről és jövőbeli terveiről Tabányi Pál polgármesterrel beszélgettünk Dénes Eszter, Csóka Balázs és Terdik Bálint.

Maglód látképe egy 1905-ös levelezőlapon ▶

▼ Wodianer utca / Elemi iskola. Archiv felvételek [Forrás: www.maglod.hu]

► **Polgármesterként 2002-óta irányítja a települést, amely 2007-ben városi rangot kapott. Történelmével megismerkedve úgy tűnik fel számunkra, hogy több ízben jelentős lakosságnövekedéssel járó változások zajlottak le a városban, melyeknek legutolsó üteme a kilencvenes években kezdődött, és napjainkban is zajlik.**

Maglód fejlődése valóban több ütemben zajlott. Az evangélikus templomban lévő felirat szerint a községet 1546-ban dúlták fel az oszmán hadak. A helyi templomot mecsetté alakító török földesurak lajstromaiból kiderül, hogy a megmaradt maglódiak már a 16. században juhtenyésztéssel és búzatermesztéssel foglalkoztak. E tevékenységek egészen a 20. század közepéig a helyi gazdaság jelleget adó ágazatok maradtak. A török kiűzése után azonban szinte elnéptelenedett a vidék, ezért több ütemben telepítettek ide zömmel felvidéki jobbágyokat. A 18. századi leírásokból egy tehetős, sokszínű agrártevékenységével a pesti piacon rendszeresen jelen lévő, vegyes etnikumú falu képe rajzolódik ki. A Budapest–Maglód–Újszász–Szolnok-vasútvonal megnyitása után 1882-ben Maglód társadalmi és gazdasági élete teljesen új dimenzióba került: munkavállalói előtt megnyílt a Budapestre való ingázás lehetősége. Sokan napi rendszerességgel szálltak vonatra, hogy valamely fővárosi ipari üzemben, esetleg irodában dolgozva este ismét visszatérjenek lakóhelyükre. Maglódon csak egy nagyobb ipari üzem, egy vasforgácsolással és öntéssel foglalkozó vállalat telepedett meg. A helyben termelő gazdáknak is kedvező változást hozott a közlekedés forradalma, és éltek is ezzel. A földművesek jó része a budapesti vevők igényeihez igazodva áttért a zöldség- és gyümölcsstermesztésre, és primőrjeiket vasúton vitték hajnalonként a pesti piacokra. Ebben az időszakában Maglód igazi agglomerációs településsé, a fővárossal kétirányú cserekapcsolatot lebonyolító községgé alakult. Gyarapodását jól illusztrálja, hogy lakossága 1857 és 1910 között több mint két és félszeresére nőtt, és nagyközségi rangot kapott. A lakosság szám 1930-ban már ötezer főt tett ki. A településképző szem-

pontjából máig meghatározó új intézmények, iskolák és óvodák épültek ebben az időben, több művészeti és sportegyesület alakult. Az 50-es években, a földterületek államosításával párhuzamosan zömében az Alföldről érkeztek ide családok fővárosi munkalehetőségeket, de megfizethető ingatlant és vonzó környezetet keresve. Ez utóbbi folyamat még a 70-es években is jellemző volt. Szolnok és Nyíregyháza környékéről, valamint Békés megyéből érkeztek betelepülők. A 90-es évektől kezdve a mai napig tart az az erőteljes, Budapestről való kitelepülés, amelyet a főváros közelsége és a vonzó környezet mellett az alacsony ingatlanárak is motiválnak. Egész iparág épült ezen a környéken a kulcsrakész házak építésére. Míg régebben jellemzően kalákában, családi és baráti összefogással épültek a házak, ma egy, adott esetben nem kellő szaktudással rendelkező vállalkozó végzi mindezt alvállalkozók bevonásával. Üres vagy bontandó házzal vásárolnak telkeket, amelyekre rendszerint négylakásos házat építenek.

A négyes számnál megállnék, mert ez számunkra kardinális kérdés lett az utóbbi időben. Még hivatalba kerülésem előtt a képviselő-testület megalkotta a helyi építési szabályzatot, és elfogadta a településszerkezeti tervet. Ezekben meghatározta, mi minősül rendeltetési egységnek egy ingatlan esetében. Noha korábban Maglódon még a két lakás sem volt jellemző egy telken, vagy ha igen, akkor egy család osztozott rajta, bizonyos érdekektől vezérelve ettől kezdve négy lakás építését biztosították. Miután nyeles telkek nem alakítható ki, a négy otthont jellemzően a közútra merőlegesen telepítik, így csupán néhány négyzetméteres saját kert mellett, egymás előtt járnak el a lakók.

Ez a telepítési rendszer rengeteg feloldhatatlan konfliktus forrása, amely eddig csak a városi társasházi vagy bérházas szomszédságra volt jellemző. Ez a vállalkozó – aki sokszor még a telekért sem fizet, mert azt az egyik lakás fejében veszi át az idős tulajdonostól – a beruházási, tervezési és kivitelezési költség minimalizálásával lehetővé teszi a nyomott áron történő, gyors értékesítést. Miközben lehet, hogy egy tyúkólra néz a hálószoba ablaka, a vízvezetés megoldatlan, a tervezés átgondolatlan. Mindez idegen a meglévő településszerkezettől és a helyi hagyományoktól, és további problémákat indukál.

► **Milyen mértékben érinti mindez a lakosságszámot?**

A rendszerváltás időszakában nyolc és fél ezres lakosság mára tizenkétezerre nőtt. Ez a gyors ütemű, másfélszeres növekedés igen erőteljes hatással van a városra, nem győzzük infrastruktúrával. Más lenne a helyzet, ha tökeerős befektető vásárolna egy nagyobb területet, amelynek telkeit közművesítve értékesítené, szerződve a várossal. Nincs bölcsődénk, az idén első alkalommal tudunk helyet biztosítani minden óvodáskorú gyermeknek. Jelenleg három szükségstanteremmel működik az iskola. Csupán a település háromnegyedén aszfaltozottak az utak, és a város fekvéséből adódóan hangsúlyozottan jelentkeznek vízvezetési gondok. A problémák gyökerét a négylakásos építkezés adja, amelynek megoldását egy új helyi építési szabályzat, egy új övezeti besorolás jelenthetné.

► **A négyezer főnek hány százalékát vonzotta ide a négylakásos építkezés? A sűrű beépítés és az alacsony árfekvés eleve meghatározta a beköltözők társadalmi és szociális jellemzőit?**

▼ A mai városháza épülete az 1920-as években

A négylakásos építkezés a növekedés háromnegyedét eredményezte. Jellemzően olyan fiatalok érkeztek ide, akik most kezdtek beilleszkedni a munka világába, és még nem rendelkeznek kellő stabilitással és anyagi biztonsággal. Jelenleg négyszáz eladó lakást kínálnak a településen. Van, aki a hiteleit nem tudja fizetni, van, aki az ingázás vagy a gyerekek kirepülése miatt szabadulna a sok esetben túlméretezett, óriási költségeket felemésztő otthonától.

► **A több lépcsőben növekedett város különböző társadalmi rétegeket vonzott. Megmaradt a különállás az egyes rétegek között?**

▼ Maglódi Vermesy Péter Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola. Építész Kalácska, 2007

Az első betelepülők és a vasutas kispolgári réteg között, azaz a falu és a nyaraló között mindig volt ellentét. Ugyancsak hasonló különállás figyelhető meg a 90-es években fejlődésnek induló Klenova városrész esetében. Ezért is fektet nagy hangsúlyt a város a közösségi intézményekre, amelyek a különböző identitású, eltérő időben ide-települt rétegek integrálásának helyszínei lehetnek. 2007-ben, hitelfelvétellel ugyan, de megépítettük a művelődési házat, amely civil szervezeteknek, művészeti egyesületeknek ad otthont, mindemellett színes és színvonalas művészeti programokkal várja a látogatókat.

► **Mennyire meghatározó a főváros közelsége?**

A helyi munkavállalók döntő többsége a fővárosba ingázik. Az Auchan megnyitásáig Maglód legnagyobb munkáltatója az önkormányzat volt, csupán néhány kisebb vállalkozás van a településen. Nagy probléma, hogy az agglomerációban nem megoldott a közlekedés az egyik településről a másikra. Utak vannak ugyan, de tömegközlekedés nincs, így az ott fellelhető munkahelyek nem elérhetőek. Nincs helyben középiskola, így az oktatás is a fővároshoz köti a helyieket, csakúgy, mint a kórházi ellátás.

► **Lát-e valaha is esélyt a budapesti agglomeráció összefogására, egységes környezetfejlesztésére, vagy inkább a rivalizálás jellemző a környék településeire?**

Van egyfajta kényszerű összefogás, vannak közösen üzemeltetett intézményeink a nagyobb normatíva miatt. Ilyen például a családsegítő szolgálat. Van egy több települést kiszolgáló központi szennyvíztisztító, amelynek azonban – tekintettel arra, hogy a többségi tulajdonos önkormányzat határozza meg az árat – nem feltétlenül csak hasznát látta a település. Az igazi összefogást céljának tekintő polgármesteri gondolkodás egyelőre nem jellemző.

► **Érdekes színfolt a város térképén a Wekerle-telephez hasonló, szabályos utcahálózattal kialakított családi házas övezet.**

A nyaralótelepet 1923-ban tervezték meg, a vasúti közlekedés fejlődésével párhuzamosan. Vasúti tisztviselők számára épült, még villasor is volt. Akkor úgy tűnt, hogy ez a terület fogja átvenni a városközpont szerepét. Az idők során azonban nem alakultak ki itt a központot meghatározó funkciók, a központi tér is megmaradt játszótérnek.

► **Az előbbieken megismert problémák tükrében döntött úgy polgármesterként, hogy főépítést keres a város számára? Milyen megfontolások alapján talált rá a megfelelő személyre?**

Jeleztem a szerkezeti terv felülvizsgálatával megbízott, az önkormányzattal több éve kapcsolatban álló irodának, hogy a városnak főépítészre lenne szüksége. Ők javasolták Horváth Zoltánt, akivel

▼ Energetikai pályázat másképp: a Városháza jelenlegi és tervezett állapota

először személyesen találkoztam, majd a testület is meghallgatta. Volt, aki nehezményezte, hogy nem írunk ki pályázatot a posztra. Úgy vélem, a főépítési feladatkörre való alkalmasság bizalom dolga, hiszen építészeti kérdésekben nem tudjuk elbírálni a pályázati anyagot. Volt, aki a médiából megismert devecseri újjáépítésre és az ócsai szociális lakások építésére hivatkozva nem javasolta a kapcsolatot, én azonban úgy vélem, hogy ha valaki ilyen megbízást kapott és teljesített sikerrel, arra inkább büszkének kell lennünk. Lehetséges, hogy helyben is van alkalmas ember, Horváth Zoltán azonban megfelelő végzettséggel, több évtizedes tapasztalattal a háta mögött, komoly referenciával és önálló megbízásokkal rendelkező gyakorló építész, akinek külsőként semmilyen érdeke nem fűződik a jelenlegi viszonyok fenntartásához. A településképi vélemény mind ez idáig adminisztratív feladat volt: polgármesterként csak a szabályok betartását tudtam ellenőrizni. A törvény szerint a polgármester hozza a döntést. Úgy ítélt meg, hogy az építészeti tartalom, például az illeszkedés vonatkozásában egy főépítész véleményére kell hagyatkoznunk.

› **Mit remél ezenkívül a főépítésztől, és milyen döntésekbe kívánja őt belevonni?**

Január óta van főépítészünk, aki az eltelt időben javaslataival több alkalommal is sikeresen megoldott többalakos-egylakásos építkezésből eredő konfliktusokat.

A hivatal energetikai korszerűsítésére – amely a többszörös átalakítások következtében az egyik legcsúnyább épület a városban – pályázatot nyertünk. A főépítésznek köszönhetően a tervezett átalakítással – a nyílászárók szimpla cseréjén túl – az épület jellege is előnyére fog változni, igazodva az archív fotókon látható egykori homlokzat nyílaskialakításához és osztásaihoz. A buszváró pavilontól az utcabútorokig számos olyan apróbb feladat is van, amelyekhez szakavatott szem szükséges. Fontos dolog a tervezőkkel történő konzultálás. Reméljük, Horváth úrnak a jövőben arra is lesz lehetősége, hogy saját keze munkájával is bizonyítson a városban.

› **A környékbeli településeken alkalmaznak főépítészt?**

Tudomásom szerint egyedül Vecsésen és Gyömrőn. A 2000-es évek elején Maglódon is volt főépítész, de harminc települést ellátó hivatalokra nem volt szükségünk.

› **A város nem volt tétlen az elmúlt időszakban sem: intézményeket bővített, újkola, művelődési ház épült, kisebb főteret alakítottak ki, torony került a befejezetlen katolikus templomra. Milyen terveik vannak a jövőre nézve, és mi az a helyi építészeti arculat, amelyet polgármesterként szívesen látna meg-valósulni a felépítendő épületekben?**

Legfontosabb tervünk a városközpont kialakítása. Jelenleg teljesen be vagyunk szorítva: a mai, szerény méretű főtér egy részét például a katolikus egyháztól kaptuk használatra. A központban nincsenek önkormányzati tulajdonú területek, ahol a város jelenlegi méretéhez igazodó közösségi tér lenne kialakítható. Ehhez saját forrásból további területeket kell vásárolnunk. Az új helyi építési szabályzat elfogadásáig, amely igazodik hosszú távú elképzeléseinkhez, változtatási tilalmat rendeltünk el erre a területre. A településképből a hagyományos beépítésű Ófalu utcaszakaszait tartom megőrzendőnek. Fontos feladat a régi, a helyi építési hagyományokat tükröző épületek megmentése. Megfelelő mederbe kell terelni, illetve bizonyos övezetekre kell korlátozni a többalakos építkezést, a többi területen pedig megtartani Maglód hagyományos településszerkezetét. Városszerte számos, városképileg kérdéses beavatkozási pont van.

› **Ritka ez a bölcs előrelátás egy olyan korban, amikor mindenki – az aktuális érdekek mentén – a gyors és látványos eredményekre összpontosít.**

Az a tapasztalatom, hogy a négy évből álló önkormányzati ciklus valójában semmire sem elegendő, eredményeket azonban fel kell mutatni. Komoly tervekhez távlatokban lehet csak gondolkodni, ehhez várom a főépítész segítségét is.

POSTAHIVATAL ÓCSÁN

Embertől emberig*

Építészet:

Bata Tibor, Balassa Endre

Szöveg, fotó:

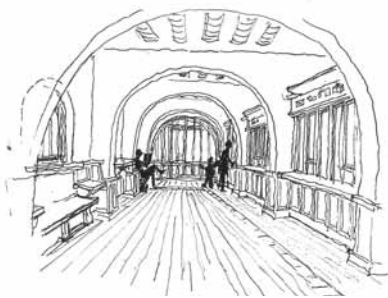
Bata Tibor

„Főépítési munkám első komoly eredménye dupla lehetőséget teremtett, amikor a Magyar Posta Zrt.-t önkormányzati terület biztosításával sikerült rávenni egy új épület építésére. Ez megeremtetette annak a lehetőségét, hogy a város építészeti örökségének egy fontos darabját megmenthessük. Az épület nem postának épült, barbár kezek a bejáratú kapu bal oldali szárnyát a felismerhetetlenségig megsemmisítették, a homlokzatra nagy üvegartálokat és lépcsőszerkezetet építettek valamikor a 70-es években. Mindezeknek és a „POSTA” feliratnak útban lévő vakolatdíszeket levették. A posta kiköltözése után az épület rohamos pusztulása megállíthatatlannak látszott. Tíz év sikertelen próbálkozás után a 2009-es év elhozta végre a megoldást. Az önkormányzat saját forrásból teljes egészében felújította az épületet, amelybe a rendőrség és az okmányiroda költözött be. Az archív fotók és a helyszínen még fellelhető szerkezetek alapján sikerült az épület utcai homlokzatát tökéletesen helyreállítani. Mindeközben Bata Tibor és Balassa Endre építészeknek köszönhetően a város az itt bemutatott új postaépülettel gazdagodott.”

Horváth Zoltán

* Magyar Posta reklámfilmszlogen, 2007

▲ Okmányiroda, Ócsa – Az egykori posta épülete a felújítást követően új funkciót kapott

Egy postahivatal tervezése úgy kezdődik, hogy kapunk egy kb. 60–100 oldalas tervezési programot, melyben az összes helyiség, helyiségcsoport, azok kapcsolatai, berendezési tárgyai stb. szerepelnek a laikusnak sokszor nehezen értelmezhető szakkifejezésekkel – nekem az egyik kedvencem a „leszámoláshelyiség”. Azután, ahogy az lenni szokott, elkezdjük megoldani a feladatot, amely elég bonyolult logikai feladvány. Már azt hisszük, hogy a lehető legjobbat hoztuk ki a dologból, amikor elkezdődnek az egyeztetések a postán belüli különböző osztályokkal – postatechnológia, munkavédelem, szállítás, biztonságtechnika stb., van legalább nyolc-tíz különböző szakirányú felelős osztály –, amelyek a tervet átnézve újabb és újabb szempontokat vetnek fel. Sőt, hamar kiderül, hogy már a tervezési program sem volt tökéletes, sőt, sokak szerint rossz volt, és előfordult az is, hogy az egyeztetésen a különböző osztályok képviselői jól összevesztek egymással. Megtanultuk, hogy ezeket nem kell mindig magunkra vennünk, hiszen évtizedes, cégen belüli ellentétek is lapulhatnak pl. a kiosztás-rovatolás bútorzatának elhelyezési problémái mögött. Közben az épület építészeti megjelenése enyhén szólva is elsikkadhat, és igen résen kell lenni, nehogy a postatechnológiai szempontok miatt idővel egy tényleg rettenetes ház legyen a végeredmény. Azonban, hála istennek, az egész folyamat összefogja a postán belüli beruházási iroda, ahol tényleg nagyon jó szándékú építészek is dolgoznak, és megmenekíthetik a tervezőt ezektől a konfliktushelyzetektől. Közben persze lassacskán az is kiderülhet, hogy a korábban valamilyen megkérdőjelezhetetlennek

vélt szempont tulajdonképpen lényegtelen, és bármikor elhagyható.

Hasonló kalandokat éltünk át 1999-ben Balassa Endre kollégámmal az ócsai posta tervezésekor is. A helyi főépítész és polgármester által kért kis léptékű meghívásos tervpályázatban a posta partner volt, ahogy – nagyon tiszteletreméltó módon – máshol is. Ezen a pályázaton nyertük el a tervezési munkát, részben azzal, hogy körbeépítve megmentettük a ház előtt álló nagy gesztenyefát. Egy, akkor még rendezetlen saroktelken kellett a Fő utcán a postát elhelyezni. Valamiféle konzervatívabb épület jutott eszünkbe a postáról, hiszen az intézmény, s a postaszolgáltatás már több évszázados. Ezt a hagyományos formálást igyekeztünk kívül-belül megjeleníteni. Persze volt, aki tiltakozott, mert a postának állandó problémája, hogy „meg kell

újulnia” a „mai kor követelményeinek megfelelően”, ehhez pedig egy „modern”, lapos tetős ház illik jobban. A ház folyamatosan alakul. Az ügyféltérbe eredetileg gondosan betervezett, üvegezett bankfal például már a múlté, azt lebontották, mert a jelenlegi postai arculat a nyitott pultos elrendezést propagálja. Később még több postahivatalt is terveztünk – többek közt a diósdí, a soroksári, az ún. 146-os posta a Stadion buszpályaudvaron –, nagyon fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a postán belüli szereplők, a beruházási iroda munkatársai sokkal emberségesebben és hozzáértőbben viselkednek a tervezőkkel és kivitelezőkkel, mint manapság sok önkormányzat. Mondják, hogy a posták ideje már lejárt, hamarosan teljesen megszűnnek az egész világon. Hogy akkor miért veszik igénybe mégis annyian, azt én nem tudom.

Post Office in Ócsa

Laying out the plans for a post office building requires the strict adherence to a 100-page design template. It is not a small thing for any architect to avoid creating something horrid to behold if they want to keep to the requirements of postal technology. Tibor Bata and Endre Balassa found themselves facing head-on this challenge when they started designing the post office in Ócsa in 1999. Their vision was of something more conservative, both inside and outside, in line with the centuries old traditions of postal services. Dissenting voices were loud because postal services are under constant pressure of renewal according to the requirements of the current era; generally thought to be best served by a modern flat-top building.

▲ Nádfedésű pince részlete

ÉRTÉKEK ŐRZÉSE ÓCSÁN

A 40 éves Ócsai Tájvédelmi Körzetben

Előd Réka

„A települést körülvevő táj látványában a rend, az illeszkedés, az arányosság, a harmónia uralkodik. Ócsa fontos hely, tud és őriz valamit. Példát mutat és kíváncsívá tesz. Minden itt történik, itt minden megtörténik, végletes hely. Vérrel és verejtéssel kötömbökből, emberfeletti munkával az örökkévalóságot hirdető katedrális épült itt. A felszentelt idegen köveket ideszállító szabályozatlan ősi Duna hordalékába nádfedeles pincéket vájt a szorgos emberi kéz. Az apró, fehérre meszelt, mulandó vályogházak és a fűtca vakolatászes urizáló polgárházai együtt jelentik a város építészeti örökségét. Az építészeti forma és az építőanyag forrása a táj, a környezet, a teremtett világ. Az elpusztíthatatlan állandóságok és a folytonos változások, újjászületések kettősségében él a hely. A mának fontos üzenet mindez. Ez a tanítás volt a legfontosabb, amit mindig követendőnek tartottam a településfejlesztésben. Településeink látványától sem várhatunk el kevesebbet, mint a rendet, az illeszkedést, az arányosságot és a harmóniát. Erre tanít, erre nevel ez a hely.”

Horváth Zoltán

Ócsa Landscape Protection Area

The Ócsa landscape protection area lies in the middle of one of the most populous, heavily industrialized regions of Hungary. Thanks to the continuous flux of water in the area as a result of unsuccessful 19th century attempts for drainage, its flora and fauna are exceptional and unique. Animals abound here in great numbers and variety, closely depending for survival on the spectacular variety of plants. Its bird population is so rich that most part of the landscape protection area is under the protection of the international Ramsari Treaty. This exceptional nature protection area is well complemented by the old village structure developed around the fortified Premontrean church, with remnants of the 18th century popular architecture. As a response to the challenges posed by 21st century life, the House of Regional Traditions fulfills significant functions in the life of the settlement and the wider region as a center for traditions, community development and landscape and nature protection. It quickly rose to countrywide fame through its well-designed programs and exhibitions.

▲ Ujjaskosbor

▼ Hagyományőrző rendezvény a tájházban

Az ország egyik legnépesebb, iparosodott területén az erőteljes emberi beavatkozások nehezen kiszámítható sodrásban maradt meg a Duna–Tisza közén hajdan kiterjedt lápterület egyik utolsó, ékes maradványfoltja. Az Ócsai Tájvédelmi Körzet botanikai és állattani ritkaságait, értékeit a 19. századi lecsapolások eredménytelensége miatt fennmaradt állandó vízjárásnak köszönheti. Területének egészére jellemző a mozaikosság, vagyis a nyílt vizek, nádasok, rétek, erdők, sztyepprétek váltakozása, és az ennek megfelelően váltakozó emberi tevékenységek nyomai. A kivételes természeti területet méltó módon egészíti ki a premontrei erődtemplom mellett megbúvó „öregfalú”, ahol még fellelhetők a 18. századi népi építészet nyomai, az ún. két beltelkes településszerkezet apró parasztportái, nádfedeles lakóépületei.

A hajdan itt dolgozó kutatók bölcs felismerésének és kitartásának köszönhetően 1975-ben a terület országos védeltséget kapott, természetvédelmi és műemlékvédelmi oltalom alatt áll.

A természet kincsei

Az ócsai táj szerkezetét akkor érthetjük meg a legjobban, ha kiállunk az öreg-hegyi pincesornál lévő egykori Duna-terasz peremére: a Duna–Tisza közti hátság dombjai itt, Ócsán véget érnek, és találkoznak a

Duna sík árterével. A Gödöllői-dombvidék és a Duna–Tisza közti hátság felől talajvíz áramlik a területre, ami a mélyebben fekvő részeken kilép a felszínre. Az Ős-Duna medrének mélyedéseiben az állandó vízborítás hatására alakult ki a turjánvidék. A turján jelentése: ingoványos, mélyen fekvő rét, amelyen itt-ott víztükör van, a talaja lápszerű, fekete, humuszos. Eredetileg a felszínre került talajvíz fokozatosan, medencéről medencére átbukva, lassan haladt. Ezt az egyensúlyi állapotot

bontották meg a tereplépcsőket átvágó belvízcsatornák és az Árapasztó-csatorna. Ennek következtében május végére lefolyt a víz a térségből, ezért a vízhez kötődő növény- és állatfajok szaporodása veszélybe került. A turján vízháztartásának helyreállítása érdekében több lépésben végzett rekonstrukciós munkák eredményeképpen a csatornák szabályozhatóvá váltak, a terület vízellátottságától függően nyithatóak és zárhatóak a zsilipek. Az Öreg- és Nagyturján állapota javuló tendenciát mutat, és további vízkormányozási beavatkozásokkal közelíthető a természetes viszonyokhoz. Ott alakulnak ki lápok, ahol a vízutánpótlás folyamatos, és nagyjából egyenletes. Ilyen területen az elhalt szerves anyag egész évben oxigéntől elzárva a víz alatt van, nem bomlik el, hanem egy sötét színű, nedvszívó, rostos szerkezetű anyaggá, tőzeggé alakul. A láp nehezen átmelegedő, vizes, hideg talaján sok faj túlélte a jégkorszakot követő felmelegedést, vagyis a lápi növényfajok egy része hazánkban jégkori maradványnövény. Az égeres láperdőkben jellemző enyves éger és magyar kőris tövében felhalmozódott humuszban elsősorban páfrányok élnek, míg a fák közötti nyílt vízben némely évben gyönyörű, rózsaszín szőnyeget alkot a békalilium.

Magasabb térszínen találkozunk a képerjés kiszáradó láprét társulással,

▲ Ócsai Tájház

▲ Kornistárnics

amely Ócsán az egyik legelterjedtebb élőhelytípus, különlegesen fajgazdag társulással. Nyár elején a kékperjésben néhol százával-ezrével láthatunk mocsári kosbort, szúnyoglábu bibircsvirágot, hússzínű ujjaskosbort, vitéz kosbort, késő nyáron pedig a kék színű kornistárnics és az elegáns, illatos buglyos szegfű virít. Ezekről a rendkívül értékes rétekről tudnunk kell, hogy az évszázados emberi művelés – kaszálás – tartja fenn őket. Ahol a kaszálás valamilyen okból néhány évig elmarad, beindul a cserjésedés, majd a beerdősülés. A változatos növényzethez és mikroklímához kötődő állatvilág, mely fajban és egyedszámban is igen gazdag, itt megmaradt. Különösen az Alföld máshol lecsapolt mocsárvilágával eltűnő halfajok, kételtűek, hullók, rovarok, madarak nagy fajszáma jellemző. A területen szemünk elé kerülhet a ritka ezüstsávós szénalepke, illetve a kis gyékénybagolylepke. A lápokra hajdan oly

jellemző réti csík és a ma már fokozottan védett lápi póc is honos itt.

Gazdag madárvilágának köszönhetően a tájvédelmi körzet nagy része kiemelt jelentőségű, nemzetközileg is védelem alatt álló, ún. Ramsari Egyezmény alá tartozó terület. A madarak megfigyelését, tudományos felmérését, az érdeklődők számára történő ismertetést 1983 óta az Öregturján területén lévő Madárvárta kutatói végzik.

A tájba simuló település / Néprajzi értékek, és az egykori határhasználat

A terület mozaikosságához alkalmazkodva alakult ki a településszerkezet is. Az Alföldre egykor jellemző két beltelkes rendszerben egy helységeken belül minden gazdának két telke van. A település középső részén girbegörbe utcákkal, közökkel tagolva csak lakóházak álltak kicsi, és általában kerítetlen telkeken. Ezt a tömböt ölelték

körbe a kertek, vagyis a gazdasági udvar, ahol az állatokat és a gazdasági eszközöket tartották, a mezőgazdasági munkákat végezték. A templomot körülölelő Öregfalu 62 portája, a kis telkeken álló parasztházak legöregebbjei a 18. század végén épültek. Ma hat egyedi, műemlékvédelem alatt álló ház őrzi e kor magyar alföldi építészeteinek sajátosságait.

A turján járhatatlan, vizenyős területei mai szemmel haszontalannak tűnhetnek, az elmúlt évszázadok azonban nem ezt bizonyítják. Az itt gyűjtött nádat ház- és pincetető készítéséhez és javításához használták. Régen úgy mondták: „az a tetőfedő nád jó, amelyik jó csádés, mert vékonyan rakva sem ázik be”. Jellegzetes volt az ócsai nádtetők szegése, oromkialakítása, a csúcsok végződése, a tető karaktere. Házfalakat sövényvel, később vályogból készítették. A vályognak való földet kiásták, azután törekkkel, sással, szalmával keverték,

▼ Pincesor. Ócsa

meglocolták, majd lóval megtaposztatták, és villával rakták.

Sással fedték a krumplics vermet, egerek ellen a disznóól padlására rakták, azzal takarták a kazlakat, dikók, ülőkek fonásához és kévekötözéshez használták, mert azt nem rágta el az egér. Gyékényből a kertészek hasurát (melegági takarót) készítettek, a kádárok a hordódongák közé tették, de vermet, kunyhót is fedtek vele. Söprűvessző és tövisborona lett a rekettyefűzből, a fagyal, a serevényfűz és a kökény vesszőjéből kosarat készítettek. Ócsán külön mesterséggé vált tartották számon a sövénykerítés-építőt, a vesszőborona-készítőt és a vesszőseprőkötőt. A hatalmas kiterjedésű vizekben folyó halászat és csikászta táplálékot és megélhetést biztosított.

A területet eredendően láp- és ligeterdők, főleg keményfaligetek, valamint homoki tölgyesek borították. Az erdők jó részét kivágták, helyükön kaszálókat alakítottak ki. Ócsán a szénakereskedelemnek évszázadokon keresztül nagy hagyományai voltak. Hajnalban vagy késő este kocsisorok indultak a fővárosi szénapiacokra, a Haller piacra és Budára, a Széna térre. A legnagyobb szénafelhasználó a katonaság, a SZEFO, a sörgyárak, a Lóverseny Vállalat, a Közvágóhid, a Köztisztasági Hivatal, a Lovas Rendőrség, a cirkuszok és a Fővárosi Állatkert volt.

A vizes területeken növekvő hosszú szálú füvet a szarvasmarha hasznosítja jól. Télen és tavasszal a turjánokat körülvevő homokos magaslatokon tartották az állatokat. Ahogy nyár elejére lejjebb szállt a turján vize, az első kaszálás után a sarjút kezdték legeltetni, s fokozatosan hajtották egyre beljebb a turján mocsaras mélyedéseibe is a marhát. A tőzégbányászat térnyeréséig az Öregturjánban volt az ócsaiak disznólegelője, ahová naponta hajtották ki a csürhét, vagyis a mindenféle korú és fajtájú disznókat.

A szőlő- és gyümölcsstermesztés helyszíne volt az öreg-hegyi pincesor, ami a hajdani Ós-Duna partján, a löszös, agyagos magaslaton húzódik. Nádborítású, általában nyugat felől nyitott, hátul lekerekítetten kontyolt, a föld felszínén álló nyeregteretők takarják a pincegádorokat. Több mint száz lyukpince maradt fenn, melyek közül egyre

többet újítanak fel a tulajdonosok. A hegyen fellelhető még néhány gunyhó is, amelyekben a szőlőfeldolgozás eszközeit tartották. Ezek eredetileg rakott falú, nyílt fedélszékű, ollós ágas, szelemengerendás, sáttortetős, nádborítású építmények voltak.

A hagyományok tovább élnek

Az Ócsai Tájvédelmi Körzet (TK) létrejöttével megvásárolt első, közvetlenül az Árpád-kori templom mellett álló épület és porta ad otthont ma a néprajzi gyűjtemény nagy részének, melyet a TK első vezetője, Sára János kezdett el gyűjteni. A tárgyak jelentős hányadát a helyi lakosok ajándékozták oda, így nyílt meg 1980-ban az Ócsai Tájház. Ma már hat porta épület-együttese fogadja a látogatókat, melyekben bútorok, berendezési és használati tárgyak, néprajzi gyűjtemény látható. A melléképületekben és az udvarokon a gazdálkodás eszközei találhatók, köztük a lápi vidékhez kapcsolódó szerszámok a legérdekesebbek.

A régi épületek és tárgyi emlékek azonban rendszeresen életre kelnek a tájház rendezvényein, melyek többsége a helyiek közreműködésével valósul meg. Kétszer volt már autentikus ócsai lakodalmas, melynek alkalmából számos ócsai lakos öltötte magára elődei viseletét, és élte végig egy múlt századi házasságkötés ünnepét. Az októberi gazdanapon környékbeli

termelők költöznek az udvarokba, ahol szebbnél szebb portákon árulják helyben termelt vagy készített portékáikat az ámuldozó nagyközönség részére. Márton-napkor a pincesoron ünneplik a gazdák az újbort.

A Magyarországi Tájházak Szövetsége 2006-ban az Ócsai Tájháznak ítélte az Év tájháza címet, kiemelve, hogy „az »élő tájház« a 21. század kihívásainak megfelelő jelentős hagyományápoló, közösségformáló, táj- és természetvédelmi funkciót tölt be a település és a régió életében. Jól szervezett programjaival, időszaki és állandó kiállításával országos hírnévre tett szert.” A szívvel-lélekkel végzett szakmai munka újabb elismeréseképpen pedig 2012-ben Verbőczi Gyuláné kapta az Év tájházvezetője díjat.

A természeti értékek megismerésére a szabadon látogatható Selyemréti tanösvény bejárásával, illetve a turján fokozottan védett területén szervezett, vezetett túrákon nyílik lehetőség.

A Tájvédelmi Körzet területeinek kezelőjeként és a tájház üzemeltetőjeként a Duna-Ípoly Nemzeti Park Igazgatóság folyamatosan tervezi és irányítja az ócsai értékek megővését. A helyi együttműködések és a különböző alapokhoz benyújtott pályázataink lehetővé teszik a sikeres természetvédelmi és hagyományörző munka folytatását.